

Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie specyficznych problemów wysp (opinia z inicjatywy własnej)

(2012/C 181/03)

Sprawozdawca: **José María ESPUNY MOYANO**

Dnia 20 stycznia 2011 r. Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny postanowił, zgodnie z art. 29 ust. 2 regulaminu wewnętrznego, sporządzić opinię z inicjatywy własnej w sprawie

specyficznych problemów wysp.

Sekcja ds. Unii Gospodarczej i Walutowej oraz Spójności Gospodarczej i Społecznej, której powierzono przygotowanie prac Komitetu w tej sprawie, przyjęła swoją opinię 7 marca 2012 r.

Na 479. sesji plenarnej w dniach 28 i 29 marca 2012 r. (posiedzenie z 28 marca) Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny stosunkiem głosów 129 do 4 – 8 osób wstrzymało się od głosu – przyjął następującą opinię:

1. Wnioski i zalecenia

1.1 Cechy szczególne i wspólne właściwości regionów wyspiarskich są stale widoczne i wyraźnie odróżniają te regiony od obszarów kontynentalnych. Zgodnie z art. 174 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (TFUE) obszary wyspiarskie zostały uznane za regiony o konkretnych niekorzystnych warunkach wymagających specjalnej uwagi. EKES uważa jednak, że należy nadal prowadzić prace na rzecz przyjęcia odpowiedniej strategii uwzględniającej specyficzne potrzeby regionów wyspiarskich.

1.2 Zdaniem EKES-u należy przerehabilitować i zaktualizować stosowane przez UE pojęcie wyspy, ponieważ – biorąc pod uwagę rozszerzenie UE, po którym na jej terytorium znajdują się wyspiarskie państwa członkowskie – nie odpowiada ono rzeczywistości. EKES zalecił już w swoich wcześniejszych opiniach⁽¹⁾ zmianę tej definicji i zwraca się po raz kolejny o jej modyfikację.

1.3 Migracje lub problemy związane ze starzeniem się społeczeństwa lub wyludnieniem szczególnie dotyczą wysp. Takie zjawiska mogą spowodować utratę dziedzictwa kulturowego, osłabienie ekosystemów i poważne konsekwencje gospodarcze (dla zatrudnienia, ludzi młodych itp.).

1.4 Niektóre wyspy muszą radzić sobie z emigracją swojej ludności do bogatszych regionów, inne przyjmują imigrantów przyczyniających się do lokalnego rozwoju gospodarczego, ale niektóre wyspy, ze względu na swoje położenie geograficzne, przyjmują ilości imigrantów przekraczające ich możliwości.

⁽¹⁾ „Ścisłsza integracja rynku wewnętrznego kluczowym czynnikiem spójności i wzrostu na wyspach”, Dz. U. C 27 z 30.2.2009, s. 123, oraz „Innowacje w turystyce: określenie strategii rozwoju zrównoważonego wysp”, Dz. U. C 44 z 11.2.2011, s. 75.

1.5 Zdaniem EKES-u należy koniecznie poprawić dostęp do wysp i istniejące między nimi połączenia. Dostępność odgrywa kluczową rolę w zwiększaniu atrakcyjności obszarów wyspiarskich, dlatego też należałoby zmniejszyć koszty transportu towarów i osób, stosując zasadę „ciągłości terytorialnej” i ulepsząc rozporządzenie europejskie nr 3577/92.

1.6 Rolnictwo, hodowla zwierząt i rybołówstwo stanowią ważny element lokalnej gospodarki i źródło dostaw dla większości przemysłu rolno-spożywczego. Jednak z uwagi na oddalenie, niewielkie rozmiary gospodarstw i niski stopień zróżnicowania produkcji, a także warunki klimatyczne, sektory te znajdują się w trudnej sytuacji.

1.7 Sprawia to, że przemysł rolno-spożywczy na wyspach jest słaby i trudno mu konkurować z produktami pochodzącymi z kontynentu lub z krajów trzecich, co z kolei osłabia sektor surowców.

1.8 EKES zaleca, by w ramach WPR uznano wyspy za obszary o niekorzystnych warunkach, podobnie jak regiony górskie, i uwzględniono charakter wyspiarski w finansowaniu.

1.9 Dla wielu europejskich wysp turystyka stała się kluczowym czynnikiem przetrwania ludności lokalnej, jej tożsamości, tradycji, wartości kulturalnych i krajobrazowych. Turystyka – poprzez związane z nią usługi – pobudziła wzrost gospodarczy, wzrost odsetka osób zatrudnionych i duże różnicowanie podstawy gospodarczej. Gospodarka wysp za bardzo się jednak uzależniła od turystyki, dlatego należałoby zróżnicować działalność gospodarczą, podejmując działania uzupełniające turystykę, które sprzyjałyby rozwojowi gospodarstwu na wyspach w przypadku kryzysu, np. takiego jak obecny, w dużym stopniu wpływającego na ten sektor.

1.10 EKES przychyła się do petycji Parlamentu Europejskiego, w której wnosi się o opracowanie podobnych, konkretnych strategii dla wysp, regionów górskich i innych obszarów znajdujących się w trudnej sytuacji w ramach inicjatywy Komisji dotyczącej opracowania strategii na rzecz zrównoważonej turystyki przybrzeżnej i morskiej opisanej w rezolucji z 27 września 2011 r. (2)

1.11 EKES uważa, że wyspom trudno jest obecnie brać udział w unijnych programach badań, rozwoju i innowacji ze względu na niewielkie rozmiary rynku wewnętrznego i ograniczoną ilość infrastruktury niezbędnej do badań i rozwoju. Zdaniem EKES-u ogromne znaczenie ma także to, by UE nadal wspomagała wyspy z punktu widzenia rozwoju ICT, wspierała tworzenie infrastruktury niezbędnej do badań i rozwoju oraz sprzyjała udziałowi MŚP na wyspach w programach badań, rozwoju i innowacji, w razie potrzeby poprzez fundusze strukturalne.

1.12 Z punktu widzenia regionów wyspiarskich europejska polityka energetyczna powinna nadać priorytetowe znaczenie bezpieczeństwu dostaw na wyspach, finansowaniu rozwoju i wdrażaniu projektów na rzecz produkcji energii przy użyciu nowych technologii i odnawialnych źródeł energii, a także propagowaniu efektywnego wykorzystania energii, a jednocześnie ochronie środowiska naturalnego i przyrody.

1.13 UE powinna włączyć w politykę regionalną kwestie niedostatku wody, odsalania wody morskiej i inne możliwości techniczne pobierania wody i zaopatrzenia w nią, z uwzględnieniem specyfiki regionów wyspiarskich.

1.14 Zdaniem EKES-u szczególne znaczenie ma opracowywanie specjalnych programów szkolenia ustawicznego dla osób pracujących w różnych sektorach na wyspach, ze szczególnym uwzględnieniem sektora turystyki, stanowiącego jeden z najważniejszych z ekonomicznego punktu widzenia obszarów działalności w regionach wyspiarskich. Programy te powinny być finansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego i Funduszu Spójności, z zaangażowaniem państw członkowskich, instytucji i podmiotów społeczno-gospodarczych.

1.15 Edukacja, szkolenie zawodowe i uczenie się przez całe życie odgrywają kluczową rolę w strategii gospodarczej i społecznej Unii Europejskiej w ramach procesu lizbońskiego i strategii „Europa 2020”. EKES wnosi o uwzględnienie cech szczególnych regionów wyspiarskich, by zapewnić, że we wszystkich regionach i dla wszystkich mieszkańców edukacja i szanse na uczenie się przez całe życie zostały uwzględnione w ramach strategii krajowych.

1.16 EKES zachęca do uruchomienia środków uwzględnionych w komunikacie z Brugii, dotyczącym koordynacji

szkolenia zawodowego w Europie i przyjętym przez ministrów edukacji wszystkich państw członkowskich i partnerów społecznych z całej Europy.

1.17 EKES zwraca się do Komisji Europejskiej o utworzenie specjalnej grupy międzyresortowej ds. wysp lub ewentualnie włączenie jej do innych, działających już grup międzyresortowych.

1.18 EKES zwraca się do Komisji, by regiony wyspiarskie objęte zostały specjalnymi przepisami regulowanymi przez nowe wieloletnie ramy finansowe na lata 2014-2020 oraz by zostały uwzględnione w konkretnych programach rozwoju regionalnego, lepiej dostosowanych do ich cech szczególnych. Należy rozważyć możliwość zwiększenia poziomów współfinansowania ze strony UE w obszarach priorytetowych dla rozwoju wysp.

1.19 Strategia „Europa 2020” to podstawa przyszłych działań UE. Dlatego EKES uważa, że należy przeanalizować jej wpływ na regiony wyspiarskie i określić, w jaki sposób można dzięki niej przezwyciężyć trudności nieodłącznie towarzyszące tym regionom.

Ze względu na sezonowy charakter turystyki na wyspach, EKES zwraca się do Komisji i do Parlamentu Europejskiego o nadanie impulsu projektowi Calypso dotyczącemu turystyki społecznej. Jak Komitet stwierdził już w opinii „Innowacje w turystyce: określenie strategii rozwoju zrównoważonego wysp” (3), ze względu na wpływ, jaki program ten może wywrzeć na sektor turystyki, oraz jego efekt mnożnikowy w innych sektorach, należy uwzględnić przy tym partnerów społecznych.

2. Wprowadzenie

2.1 Regiony wyspiarskie

2.1.1 Zgodnie z definicją Eurostatu wyspa to obszar spełniający następujące pięć warunków:

- obszar co najmniej jednego kilometra kwadratowego;
- położenie w odległości co najmniej jednego kilometra od kontynentu;
- liczba stale mieszkającej ludności wynosząca co najmniej 50 mieszkańców;
- brak stałego, fizycznego połączenia z kontynentem;
- brak stolicy państwa członkowskiego UE na tym obszarze.

2.1.2 Definiując pojęcie wyspy, należy wspomnieć o 33. deklaracji TFUE stanowiącej: „Konferencja [Międzyrządowa] uważa, że termin »regiony wyspiarskie« zawarty w artykule 174 może również obejmować państwa wyspiarskie w całości, z zastrzeżeniem, że spełniają one niezbędne kryteria”.

(2) Zob. opinia EKES-u w sprawie komunikatu Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów „Europa – najpopularniejszy kierunek turystyczny na świecie – nowe ramy polityczne dla europejskiego sektora turystycznego” (Dz.U. C 376/ z 22.12.2011, s. 44) i rezolucja Parlamentu Europejskiego w sprawie: „Europa – najpopularniejszy kierunek turystyczny na świecie – nowe ramy polityczne dla europejskiego sektora turystycznego” (2010/2206 (INI)).

(3) Dz.U. C 44 z 11.2.2011, s. 75.

2.1.3 EKES stwierdził już we wcześniejszej opinii ⁽⁴⁾, że ta definicja nie uwzględnia nowej sytuacji panującej w rozszerzonej Unii Europejskiej, do której należą teraz państwa wyspiarskie.

2.1.4 Zgodnie z tą definicją wyspy znajdują się na terenie 14 ⁽⁵⁾ z 27 państw członkowskich UE. Ich znaczenie wynika z liczby zamieszkującej je ludności – na różnych wyspach w UE mieszka 21 mln osób. Stanowi to ok. 4 % całkowitej liczby ludności 27 państw członkowskich UE.

2.1.5 Cechy szczególne i odrębność regionów wyspiarskich mają charakter stały i wyraźnie odróżniają je od obszarów kontynentalnych.

2.1.6 Choć wszystkie położone w UE wyspy różnią się między sobą, to nad niewielkimi różnicami przeważają wspólne cechy regionów wyspiarskich UE. Mają one ogromne znaczenie w takich dziedzinach, jak transport, środowisko naturalne, turystyka lub dostęp do podstawowych usług publicznych.

2.1.7 Art. 174 TFUE zawiera nowy akapit mówiący o „szczególnej uwadze, jaką poświęcić należy regionom, które cierpią na skutek poważnych i trwałych niekorzystnych warunków przyrodniczych lub demograficznych, takim jak najbardziej na północ wysunięte regiony o bardzo niskiej gęstości zaludnienia oraz regiony wyspiarskie, transgraniczne i górskie”.

2.1.8 W artykule tym uznaje się specjalny charakter – i wynikającą z niego niekorzystną sytuację – wszystkich obszarów wyspiarskich, którym należy się szczególna uwaga.

3. Sytuacja demograficzna w regionach wyspiarskich

3.1 Migracja czy też problemy związane ze starzeniem się społeczeństwa lub wyludnieniem dotyczą w szczególnym stopniu wysp.

3.2 Niektóre wyspy lub obszary wyspiarskie są obecnie poważnie zagrożone wyludnieniem wynikającym z opuszczania wysp przez ludność aktywną zawodowo, przede wszystkim tę najmłodszą, starzeniem się mieszkańców lub trudnych warunków atmosferycznych. Może to spowodować utratę dziedzictwa kulturowego lub osłabić ekosystemy.

3.3 Z kolei położenie geograficzne innych wysp, leżących na zewnętrznej granicy Unii, powoduje, że borykają się one z nielegalną imigracją z krajów trzecich, której rozmiary często przekraczają możliwości przyjmowania danego regionu.

3.3.1 Na niektórych wyspach występują nadzwyczajne sytuacje wymagające pomocy humanitarnej, którymi należy się zająć w duchu solidarności Unii Europejskiej, włączając w to konieczność kontynuowania podziału powstających obciążeń operacyjnych oraz łączenia zasobów krajowych i europejskich.

3.3.2 EKES zaproponował w innych opiniach, aby w ramach wspólnej polityki azylowej zmieniono rozporządzenie dublińskie w celu ułatwienia mobilności wewnątrz UE osób ubiegających się o azyl.

3.4 Niektóre wyspy zamieszkuje duża liczba zagranicznych rezydentów o dużej sile nabywczej, którzy przyczyniają się do lokalnego rozwoju gospodarczego i społecznego. W przypadku nasycenia rynku nieruchomości może to jednak wpłynąć na wzrost cen mieszkań, utrudniając dostęp ludności lokalnej posiadającej mniejsze zasoby ekonomiczne.

4. Dostępność i charakter wyspiarski

4.1 Niektóre ograniczenia obszarów wyspiarskich wynikają z nieciągłości terytorium i jego oddalenia. Ta niekorzystna sytuacja pociąga za sobą wyższe koszty transportu, dystrybucji i produkcji. Zwiększa także niepewność dostaw oraz wymaga większych zapasów magazynowych i zdolności magazynowania.

4.2 Świadczy o tym całkowita zależność od transportu morskiego i powietrznego. W związku z tym sytuacja regionów wyspiarskich jest mniej korzystna od warunków panujących na pozostałych obszarach; nie mogą one osiągać takich samych korzyści płynących z jednolitego rynku europejskiego – rozumianego jako jednolita przestrzeń, w której panują konkurencyjne stosunki gospodarcze – w takich kwestiach jak zmiana rozmiarów przedsiębiorstwa umożliwiające innowacje oraz uzyskanie korzyści skali i korzyści zewnętrznych.

4.3 Dlatego należy przypomnieć, że w ramach wspólnotowej inicjatywy jednolitej europejskiej przestrzeni powietrznej można by przeanalizować mechanizmy zarządzania ruchem powietrznym, tak aby w każdym przypadku zapewnić dostępność regionów wyspiarskich.

4.4 Nie możemy zapomnieć o sytuacji wywołanej chmurą pyłów wulkanicznych powstałą w wyniku erupcji islandzkiego wulkanu Eyjafjallajökull. Jej konsekwencje objęły duży obszar europejskiej przestrzeni powietrznej w kwietniu i maju 2010 r. i wywołały zamknięcie licznych lotnisk położonych w Europie Środkowej i Północnej, a nawet na południu kontynentu.

4.5 Największy problem stanowiło wtedy nie tyle przerwanie napływu turystów, co fakt, że osoby już przebywające na wyspach nie mogły powrócić do swojego kraju pochodzenia; problematyczna była także niepewność w kwestii trwania problemu.

⁽⁴⁾ „Ścisła integracja rynku wewnętrznego kluczowym czynnikiem spójności i wzrostu na wyspach”, Dz. U. C 27 z 3.2.2009, s. 123, pkt 2.2.

⁽⁵⁾ Hiszpania, Irlandia, Francja, Dania, Włochy, Finlandia, Szwecja, Wielka Brytania, Grecja, Holandia, Malta, Cypr, Estonia i Portugalia.

4.6 To przypadek szczególny, ukazujący słabość regionów wyspiarskich w obliczu tego rodzaju okoliczności – choć negatywne skutki zamknięcia europejskiej przestrzeni powietrznej były widoczne w całej Europie, to wyspy najbardziej ucierpiały z tego powodu.

4.6.1 Kolejną kwestią, którą należy uwzględnić, jest opodatkowanie CO₂ w transporcie powietrznym, zaplanowane przez Komisję na 2012 r. Jeśli wejdzie ono w życie, Komisja powinna stworzyć specjalną formułę dla regionów wyspiarskich, jako że w większym stopniu zależą one od transportu powietrznego. Wpłynęłoby to na dodatkowe pogłębienie problemów związanych z ich położeniem.

4.7 Dostępność ma kluczowe znaczenie dla zwiększenia atrakcyjności obszarów wyspiarskich. Transeuropejskie sieci transportowe (TEN-T) powinny obejmować prawdziwą politykę multimodalną, którą należy stosować również do wysp. Pomocne mogłoby się okazać w tym celu utworzenie korytarzy morskich i powietrznych między kontynentem europejskim i wyspami, poprzez finansowanie infrastruktury stałej i ruchomej.

5. Rolnictwo i rybołówstwo

5.1 Rolnictwo, hodowla bydła i rybołówstwo na wyspach stanowią ważny aspekt gospodarki lokalnej, szczególnie z punktu widzenia zatrudnienia, a także podporę lokalnego przemysłu rolno-spożywczego będącego najważniejszym elementem produkcji przemysłowej wysp.

5.2 Produkcja rolna i rybna na wyspach boryka się ze szczególnymi problemami. Wynika to głównie z trudności związanych z oddalenia tych regionów, z niewielkich rozmiarów gospodarstw, małego zróżnicowania produkcji, uzależnienia od rynków lokalnych, fragmentacji i warunków atmosferycznych. Wszystko to ma wpływ na przemysł rolno-spożywczy wysp, uzależniony od własnych produktów. Słabość produkcji rolnej i hodowlanej pociąga za sobą słabość przemysłu rolno-spożywczego wysp.

5.2.1 Wszystkie te czynniki sprawiają, że produkty wyspiarskie nie są tak konkurencyjne jak towary wyprodukowane na kontynencie i towary pochodzące z krajów trzecich.

5.3 Co więcej, rolnictwo lokalne wykazuje silną zależność od świata zewnętrznego, zarówno jeśli chodzi o dostarczanie surowców i środków produkcji rolnej, jak i o wprowadzanie produktów do obrotu, w kontekście dużego oddalenia geograficznego od źródeł zaopatrzenia i rynków.

5.4 Dlatego producenci rolni na wyspach konkurują na nierównych warunkach z producentami z innych obszarów. Producenci lokalni powinni otrzymać wsparcie zapewniające rolnictwu w regionach wyspiarskich równe warunki, poprzez

np. konkretne instrumenty WPR dla wysp oraz większe wsparcie dla produktów lokalnych i ich większą renomę.

5.5 Jeśli chodzi o przedsięwzięcie środków przeznaczonych specjalnie na zrekompensowanie trudnych warunków, z jakimi borykają się wyspy w tym zakresie, nic nie może równać się z konkretnym programem legislacyjnym. Tak jest w przypadku sektora pierwotnego, odgrywającego szczególną rolę na wyspach. Europejski Fundusz Rybołówstwa nie obejmuje działań specjalnych, z wyjątkiem działań na korzyść regionów najbardziej oddalonych i mniejszych wysp Morza Egejskiego.

5.6 Sytuacja wygląda podobnie w systemach wsparcia bezpośredniego w ramach wspólnej polityki rolnej (WPR). Niedawne reformy systemów wsparcia bezpośredniego WPR, rozwoju obszarów wiejskich i EFFROW przeprowadzone zostały jednak bez uwzględnienia aspektu wyspiarskiego.

6. Rynek wewnętrzny i turystyka

6.1 Niewielkie – w porównaniu z kontynentem – rozmiary obszarów wyspiarskich warunkują w dużym stopniu produkcję i strukturę rynków. Znaczna część produkcji umiejscowionej na tych obszarach to małe przedsiębiorstwa i mikroprzedsiębiorstwa, mniej odporne niż duże firmy.

6.2 Turystyka była i jest głównym zasobem gospodarki na wielu obszarach wyspiarskich. Mimo licznych dzielących je różnic, wiele europejskich wysp uważa turystykę za decydujący czynnik przetrwania lokalnej ludności, jej tożsamości, tradycji, wartości kulturowych i pejzażu.

6.3 Wprowadzenie turystyki w regionach wyspiarskich zaowocowało wzrostem gospodarczym i zwiększeniem zatrudnienia, a także znacznym zróżnicowaniem działalności gospodarczej dzięki usługom w dziedzinie turystyki. Umożliwiło także odzyskanie i ochronę lokalnej tradycji i kultury, a także obszarów naturalnych i dziedzictwa architektonicznego.

6.4 Chociaż ogólnie rzecz biorąc turystyka wywarła pozytywny wpływ na wyspy, należy także pamiętać o jej negatywnych konsekwencjach w niektórych regionach wyspiarskich – niepewności zatrudnienia, sezonowości, niskich kwalifikacjach pracowników, nasilonej spekulacji urbanistycznej i wzroście kosztów utrzymania dla ludności lokalnej. Wywołała ona również poważne problemy z zaopatrzeniem w wodę i trudności w świadczeniu podstawowych usług (gospodarka odpadami, służba zdrowia itp.), a także miała negatywne skutki dla środowiska. Obecnie gospodarka wysp jest w dużym stopniu uzależniona od działalności turystycznej, w związku z czym konieczna jest dywersyfikacja obejmująca inne rodzaje działalności, nie tylko te uzupełniające turystykę, które sprzyjałyby rozwojowi gospodarczemu wysp w sytuacjach kryzysu, np. takiego jak obecny, w dużym stopniu wpływającego na sektor turystyki.

6.5 Od przyjęcia TFUE oficjalnie uznaje się znaczenie turystyki w UE. W czerwcu 2010 r. Komisja przedstawiła komunikat, mający na celu propagowanie nowych ram w celu podjęcia skoordynowanych działań w Unii Europejskiej na rzecz zwiększenia konkurencyjności i zdolności zrównoważonego rozwoju europejskiej turystyki⁽⁶⁾. To szansa na wzmocnienie konkurencyjności europejskiego sektora turystycznego i przyczynienie się do nowej strategii „Europa 2020” na rzecz inteligentnego i zrównoważonego wzrostu sprzyjającego włączeniu społecznemu.

6.6 Parlament Europejski w rezolucji z 27 września 2011 r.⁽⁷⁾, w punkcie 55 „z zadowoleniem przyjmuje podjętą przez Komisję inicjatywę opracowania strategii na rzecz zrównoważonej turystyki przybrzeżnej i morskiej i domaga się opracowania konkretnych podobnych strategii na rzecz wysp, regionów górskich i innych wrażliwych obszarów”.

7. Badania, rozwój technologiczny i innowacje

7.1 Innowacje są zasadniczym celem polityki gospodarczej, zarówno na szczeblu UE (strategia lizbońska i strategia „Europa 2020”), jak i na szczeblu regionalnym, gdzie następuje wzrost inwestycji publicznych w badania, kształcenie, szkolenie oraz wspieranie najbardziej innowacyjnych sektorów (jak np. transport, energetyka, ekologiczne gałęzie przemysłu itp). Dotyczy to także usług, zwłaszcza wymagających odpowiedniego poziomu wiedzy lub kwalifikacji uznanych za typowe dla większości działań podejmowanych w turystyce (m.in. zakwaterowanie, gastronomia, obsługa nieruchomości itd).

7.2 Należy propagować i wzmacniać ideę społeczeństwa informacyjnego oraz nowe technologie. Umożliwi to dywersyfikację działalności gospodarczej i podniesie poziom wiedzy na wyspach. Wykorzystanie TIK zmniejsza izolację, poprawia procesy i systemy zarządzania, a także stosunki ze światem zewnętrznym, co jest korzystne dla wzrostu konkurencyjności i produktywności.

7.3 Największe trudności, jakie regiony wyspiarskie napotykają na drodze do rozwoju innowacyjności, to słabość przedsiębiorstw, poziom wykształcenia, dostępność do rynku europejskiego, niewielkie inwestycje w infrastruktury badawcze itp. Analizę innowacji w regionach wyspiarskich należy przeprowadzić z szerszej perspektywy, obejmującej np. przetwórstwo, strategię marketingową oraz innowacyjne techniki zarządzania lub organizacji przedsiębiorstw. Celem położonych na wyspach firm powinno być zwiększenie wydajności i poprawa jakości produktów oraz uzyskanie ułatwień w dostępie do rynku europejskiego na podobnych warunkach, jakie obowiązują w wypadku regionów kontynentalnych Unii Europejskiej.

⁽⁶⁾ Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów „Europa – najpopularniejszy kierunek turystyczny na świecie – nowe ramy polityczne dla europejskiego sektora turystycznego”, COM(2010) 352 final.

⁽⁷⁾ Rezolucja Parlamentu Europejskiego w sprawie: „Europa – najpopularniejszy kierunek turystyczny na świecie – nowe ramy polityczne dla europejskiego sektora turystycznego”, (2010/2206 (INI)).

7.4 Należy także podkreślić trudności napotykane przez wyspy pragnące uczestniczyć w unijnych programach związanych z badaniami, rozwojem technologicznym i innowacjami. Niewielkie rozmiary rynku wewnętrznego i ograniczona pojemność struktur w dziedzinie badań i rozwoju sprawiają, że regionom wyspiarskim jest o wiele trudniej wziąć udział w tych programach.

8. Energia i woda

8.1 Wyspy są bardzo uzależnione od importu paliw, dlatego wahania kosztów energii mają na nie o wiele większy wpływ.

8.2 Z punktu widzenia regionów wyspiarskich, w ramach europejskiej polityki energetycznej powinno się potraktować priorytetowo bezpieczeństwo dostaw na wyspach, finansowanie rozwoju i wdrażanie projektów w dziedzinie produkcji energii wykorzystujących nowe technologie i odnawialne źródła energii oraz propagowanie wydajnego zużycia energii, a jednocześnie poszanowania środowiska naturalnego i przyrody.

8.3 Produkcja, magazynowanie i dystrybucja elektryczności są ważne nie tylko z punktu widzenia podstawowych potrzeb energetycznych, lecz także dla odsalania wody morskiej, co może rozwiązać problem zaopatrzenia w wodę pitną na wielu wyspach.

8.4 Wskutek ograniczonej powierzchni, a przede wszystkim górskiego ukształtowania, na większości wysp odczuwalny jest niedobór wody. Hamuje to rozwój gospodarczy (szczególnie turystykę), a także wpływa na zdrowie, rolnictwo i hodowlę bydła.

9. Kształcenie i zatrudnienie

9.1 Zgodnie z przeprowadzonym niedawno badaniem Euroislands⁽⁸⁾ europejskie wyspy – szczególnie na Morzu Śródziemnym – borykają się z poważnymi problemami związanymi z kapitałem ludzkim. Poziom wykształcenia jest bardzo niski nawet na wyspach o wyższym PKB na mieszkańca i dysponujących uczelnią wyższą. Na wyspach nordyckich kapitał ludzki jest lepiej przygotowany do zmierzenia się z nowymi wyzwaniami, ale nawet tam odejście od tradycyjnych zawodów sprawia trudności.

9.2 Edukacja, szkolenie zawodowe, uczenie się przez całe życie i znajomość języków obcych odgrywają kluczową rolę w strategii gospodarczo-społecznej Unii Europejskiej, w procesie lizbońskim i w strategii „Europa 2020”. Zagwarantowanie edukacji i możliwości uczenia się przez całe życie wszystkim mieszkańcom we wszystkich regionach musi być kamieniem

⁽⁸⁾ Badanie Euroislands: „Rozwój wysp – europejskie wyspy i polityka spójności”, ESPON 2013 r.

węgielnym strategii krajowych. Niedobór zasobów ludzkich i potrzeba dysponowania szerokim zakresem usług wymaga od mieszkańców wysp wielorakich umiejętności zawodowych. Można to osiągnąć poprzez odpowiednie programy szkolenia zawodowego finansowane przez UE.

10. Polityka regionalna

10.1 Polityka regionalna stanowi główne narzędzie wspólnotowe na rzecz obszarów wyspiarskich, dzięki któremu mogą one przewyciężyć ograniczenia strukturalne i wykorzystać swój potencjał rozwoju i wzrostu. Należy jednak ulepszyć tę politykę i umożliwić wyspom maksymalne wykorzystanie jednolitego rynku europejskiego, zarówno z punktu widzenia gospodarki, jak i społeczeństwa, gdyż stanowią one jego integralną część.

10.2 Sytuacja obszarów wyspiarskich jest zazwyczaj gorsza od sytuacji panującej na kontynencie. Charakter wyspiarski nie jest priorytetem programów europejskiej polityki regionalnej i polityki spójności. Ponadto priorytety europejskiego programu politycznego w zakresie tych polityk uległy gwałtownej zmianie w wyniku rozszerzenia, co nie jest korzystne dla europejskiej polityki dotyczącej wysp.

10.3 Należy stworzyć zintegrowane ramy umożliwiające skuteczne przeciwdziałanie ograniczeniom doświadczanym przez europejskie wyspy. Dlatego wpływające na nie środki i strategię polityczne muszą iść zawsze w parze z odpowiednimi ocenami skutków, podobnie jak w przypadku regionów najbardziej oddalonych. Pozwoli to uniknąć negatywnych konsekwencji i sprzeczności oraz wzmocni spójność terytorialną. Ocena skutków jest niezbędna szczególnie w przypadku polityki transportowej, polityki ochrony środowiska i polityki energetycznej.

10.4 W okresie programowania 2007–2013 jedynym wskaźnikiem służącym do wybierania regionów kwalifikujących się do finansowania w ramach celów ustalonych w polityce regionalnej był PKB na mieszkańca. To wskaźnik nieuwzględniający o wiele szerszego wymiaru spójności obejmującego aspekty społeczne, środowiskowe, terytorialne oraz inne kwestie związane z innowacjami i edukacją. Nowe wskaźniki wykorzystujące bardziej odpowiednie dane statystyczne powinny składać się na nowy, wyraźnie określony wizerunek poziomu rozwoju wysp oraz umożliwiać wystarczające zrozumienie sytuacji w regionach o trwałych niekorzystnych warunkach.

10.4.1 Dlatego zgodnie z ogólnymi ramami politycznymi Unii należałoby uwzględnić wskaźniki strategii „Europa 2020”.

10.5 Chociaż w okresie programowania 2007–2013 uznano, że wyspy europejskie kwalifikują się do współpracy transgranicznej, to ustanowienie kryterium maksymalnej

odległości między granicami regionów na 150 km spowodowało, że trzy archipelagi (Cyklady, Hebrydy i Baleary) zostały obecnie wykluczone.

10.6 EKES wzywa do porzucenia kryterium odległości (150 km) stosowanego do klasyfikacji wysp jako regionów granicznych kwalifikujących się do finansowania z programów współpracy transgranicznej w ramach celu współpracy terytorialnej polityki spójności lub w ramach europejskiej polityki sąsiedztwa.

10.7 Należy ponadto zwrócić szczególną uwagę na wyspy borykające się równocześnie z kilkoma problemami wspomnianymi w art. 174, np. wyspy góryste lub bardzo słabo zaludnione. Sytuacja wygląda podobnie w przypadku archipelagów o podwójnym lub wielorakim charakterze wyspiarskim. Dodatkowo utrudnienia napotymane przez te obszary wynikają z ich fragmentacji i ograniczonych rozmiarów. Równie problematyczna jest sytuacja licznych wysp przybrzeżnych, borykających się z problemami wynikającymi z ich bardzo niewielkich rozmiarów. Zwiększa to ograniczenia wynikające z charakteru wyspiarskiego, których konsekwencją jest często brak usług dla ludności.

10.8 Dlatego w przypadku wysp należy zastosować podejście integrujące różne obszary polityki, zarówno poziomo (poprzez międzysektorowe ujęcie głównych polityk o wymiarze terytorialnym – wspólnej polityki rolnej, wspólnej polityki rybołówstwa, pomocy państwa itp.), jak i pionowo (łącznie wymiar regionalny, krajowy i wspólnotowy). Podejście to powinno także odzwierciedlać nową orientację polityczną traktatu o Unii Europejskiej i znaczenie, jakie nadaje się niektórym dziedzinom, np. energetyce i klimatowi, oddziaływaniu zewnętrznemu Unii i kwestiom związanym ze sprawami wewnętrznymi i wymiarem sprawiedliwości⁽⁹⁾.

11. Silne strony regionów wyspiarskich i ich atrakcyjność

11.1 Zgodnie z wnioskami badania przeprowadzonego przez Euroislands⁽¹⁰⁾ w ramach Europejskiej Sieci Obserwacyjnej Rozwoju Terytorialnego i Spójności Terytorialnej (ESPON), jako główne zalety wysp w porównaniu z innymi obszarami wymienia się jakość życia oraz dziedzictwo przyrody i kultury. Oprócz dużych zasobów naturalnych i kulturalnych wyspy mają także silną tożsamość kulturową. Te cechy wiążą się jednak z ważnym ograniczeniem – dziedzictwa naturalnego i kulturalnego nie da się zastąpić ani odbudować.

11.2 W zaleceniach wspomnianego badania stwierdza się, że nowe technologie w dziedzinie komunikacji i informacji zmniejszają negatywny wpływ wyspiarskiego charakteru tych regionów (niewielkich rozmiarów i izolacji). Nowe technologie mogą także okazać się korzystne dla małych i średnich przedsiębiorstw, a także dla takich usług, jak kształcenie i badania, służba zdrowia, informacja oraz kultura i pozostała działalność artystyczna. Inne zmiany technologiczne (rozwój nowych rodzajów odnawialnych źródeł energii, technologie częściowo

⁽⁹⁾ Obszary określone w komunikacie Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego, Komitetu Regionów oraz parlamentów narodowych w sprawie przeglądu budżetu UE, COM(2010) 700 final.

⁽¹⁰⁾ Badanie Euroislands: „Rozwój wysp – europejskie wyspy i polityka spójności”, ESPON 2013 r.

zastępujące zasoby naturalne, postępy w sektorze transportu itp.) mogą zmniejszyć ograniczenia tych regionów wynikające z ich wyspiarskiego charakteru.

11.3 W regionach wyspiarskich można zaobserwować niezliczone przykłady sprawdzonych rozwiązań.

— Inicjatywy w przedsiębiorstwach: mimo stosunkowo wysokich cen wiele produktów rolnych i wytwarzanych na wyspach (artykuły spożywcze i napoje) oparło się konkurencji w Unii Europejskiej i na rynku światowym dzięki

jakości (wykorzystaniu lokalnych surowców i tradycyjnych metod produkcji) i/lub swojej wyjątkowości (stworzeniu marki).

— Jeśli chodzi o inicjatywy mające na celu przezwyciężenie ogólnie pojętych problemów środowiska naturalnego, takich jak zmiana klimatu lub konkretne problemy związane z charakterem wyspiarskim, warto wspomnieć o projekcie produkcji odnawialnych źródeł energii na wyspie Tinos (Cyklady), Samsø, Eigg (Szkocja), Gotland, Bornholm, Wyspy Kanaryjskie itp.

Bruksela, 28 marca 2012 r.

Przewodniczący
Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego
Staffan NILSSON
